

a minek következtében a zacskó, follis, Constantinus idejében számításbeli egységgé vált, a melynek azonban különböző értéke volt. Hesychios (s. v. *Φόλλις*) azt mondja: *φόλλις σιαθμός ἐστὶ λεγόμενος καὶ βαλάντιον ἔχει δὲ θηρατίους διακοσίους πενήκοντα, τοῦτέστι λίτρας τιβ' καὶ οὐγγίας ξξ, ὡς ἔχοντος ἐκάστου θηρατίου λίτραν ι' καὶ οὐγγίαν ν'.* Itt a denár nem pénz, hanem súlymértéket jelent, a mely $\frac{1}{96}$ font, és ezüstben képzelve $1\frac{1}{4}$ font rézzel egyértékű, tehát a follis 250 denárt érve $312\frac{1}{2}$ font rézet tesz, a mely annyit ér, mint 2·6 font ezüst; ettől azonban meg kell különböztetni a follis-t, a mely pénzegységet jelöl, és a legnagyobb valószínűséggel éppen anynyi rézpénzt jelöl, a menynyi egy solidussal egyértékű, és mintegy 20—25 fontot nyomott. A follis név aztán átment az egyes nagy rézpénzre, a mely különben pecunia major vagy majorina név alatt is előfordul, holott a kisebbik rézpénz neve numus centenionalis. Hány ily rézpénz ment egy solidusra, arról semmi tudomásunk. Annyit azonban lehet következtetni a fentebbiekből, hogy az arány volt: ezüst: réz = 100: 1 vagy 125: 1 és arany: réz = 1440: 1 vagy 1800: 1.

A denár szó végre oly apró egységet jelent, hogy a 6-ik százban csak $\frac{1}{30000}$ részét tette a solidusnak, sőt az árfolyamban még alább szállott egészen a solidus $\frac{1}{300}$ sőt $\frac{1}{3750}$ részéig.

A mai pénzben ér egy solidus mint: $\frac{1}{72}$ font arany 6 ft. 34 krt, egy miliarense, mint $\frac{1}{1000}$ font arany $45\frac{1}{2}$ krt; egy silliqua, mint $\frac{1}{24}$ solidus 26 krt.

Az Erdélyi Múzeum-egylet közgyűlése 1881. márczius 24-én.

A) Elnöki megnyitó.

Tisztelt közgyűlés!

Köztiszteltben álló elnökünket hivatalos teendői akadályozván, részemre jutott az a kedves kötelesség, hogy egyletünk 23-dik közgyűlését megnyissam. Ez alkalommal önkénytelenül felujulnak lelkemben valamenynyi közgyűléseink emlékei, s miután szerencsés voltam ezek mindegyikében részt venni, nagyon is kínálkoznék az alkalom, hogy szemlére bocsássam a közgyűléseket s kimutassam határozataik befolyását egyletünk életére; mert hisz, a ki haladni akar, annak az igaz, hogy előre, a célra kell függeszteni tekintetét, de nem árt olykor egy kis pihenőt tartva, vissza is pillantani a hátrahagyott utra és a multból meríteni tanúságot a jövőre. Rég megmondták: „historia est magistra vitae.

De e minden tekintetben tanuságos viszapillantást avatottabbakra és oly alkalomra hagyva, mikor egy-egy meghaladott stadium végén mintegy fel vagyunk rá hiva, most csak arra kívánok reflektálni, a mire ellentállhatlanul ösztönöz a nagy ellentét egyletünk alapító első közgyűlése és a jelenlegi között. Az alapító közgyűlés! oh, ez országra szóló eredmény volt. Nem csak a vidék, nemcsak ez országrész, hanem részt vett benne képviselői által az akkor külön álló testvérhaza is. A város ünnepi arcot öltött, a vigadó nagyterme alig tudta befogadni a gyűlés tagjait, közöttük erdélyi arisztokracziánkat — mondhatni teljes számmal — fényes diszmagyarban, s a fennkölt szónoklaktól, harsogó éljenektől hevülő gyűlésre mosolygott a karzatról a hölgysereg bájos koszoruja és égő szemek fénysugarai-val fokozta az általános lelkesültséget.

Most pedig, ha széttekintünk e kis terem nagyrészt üres padjain, az általános részvétlenséget jelző gyér hallgatóságon, önként fölmerül az a komoly kérdés: miben keressük ez elhidedülés okát azon intézet iránt, melyet a legnehezebb időkben példátlan áldozatkészséggel alapítottak egyesek a ha za, a nemzet számára.

Tán az egylet nem felelt meg a hozzá kötött várakozásnak? vagy annak kormánya czéltévesztve, tétlenül hagyta el-suhanni felette a lefolyt éveket? Vagy nemzetünk jelleme hévvel karolni fel valamely ügyet; de mihelyt a megszokás lekoptatja róla az ujdonság himporát, a gyorsan leolvadó lelkesedés helyett hideg közönnyel viseltetni irányában? Vagy éppen . . . de t. közgyűlés! nem folytatam tovább e kérdéseket, melyek különböző megoldásokat foglalnak magukban, inkább megkísérlem a felfogásom szerinti megoldást, hogy kivonjam belő a következtetést.

A közöny egyletünk irányában a nagy közönség részéről elvitázhatlan; de ezt meg tudom magyarázni magamnak részint az emberi természetből, részint az egyletünk alakulása után be-következett nagyszerű változásokból. Természetünkben van ugyanis, hogy elragadóbb, kedvesebb a remény szívérvány-színén keresztül szemlélt jövő, mint a jelen, melyre a valóság árnyai vetődnek; továbbá, a kiküzdött első siker olyan, mint az első gyermek, kinek bölcsője köré örvendve gyűl az egész rokonság, és öröm-ünnepé emeli keresztelőjét.

Muzeum-egyletünk megalakulása volt az első siker, melyet az önkény vaskeze alatt nyögő nemzetünk ez országrészben kivívott; az az első mezei virág, mely a zord tél enyészét, s a tavasz közeledtét hirdette.

Egyletünk első közgyűlése volt az első nemzeti örömnep 10 hosszú és sanyaru év után. S ha a sarki lakos a hónapokra nyult éjszaka után örömmel üdvözi a láthatár szélén derengő első fénysugárt, mely a napnak s vele a világosság és meleg visszatértét jelzi: mi volt természetesebb, hogy azok, a kiknek az alkotmányos élet olyan volt, mint a levegő, möhön siessenek anynyi évek után az első gyűlésre, melyen — bár királyi biztos jelenlétében — szónokolhattak, szavazhattak és gyakorolhatták szabad választási jogukat. Azóta — hála a nemzetek sorsát kormányzó örök bölcseségnek — „más arcot öltött e föld kies határa“: a két magyar haza egygyé és szabaddá lett; saját kezébe lett téve nemzetünk sorsa, szabad ter nyílt minden törekvésnek és egyletünk azzá lett, a minék tervezve volt: oly intézményné, mely a komoly tudomány szolgálatában áll és munkál, anyagot gyűjtve annak számára és segédkezve ez anyagok feldolgozásában.

Nem pompa, fény, vagy zajos ünneplés, hanem komoly munka a mi feladatunk, és a nagy munkában mindnyájan egyszerű napszamosok vagyunk. Egyletünk ekkor a tavaszi olvadások által felduzzadt s medrén tusesapni hajlandó áradat volt, most pedig a medrébe szállott és zajtalanul haladó, de ezért — vagy helyesebben — épen azért rendeltetésének inkább megfelelő folyócska, a mely azonban nem hasonlít azokhoz az erekhez, melyek az ég csatornáit megnyilatkozásával rombolnak, iszapolnak, nyárközépbén pedig üres árokká szikkadnak.

Fájlalva kell ugyan mindig éreznünk azon nagy nevű és lelkű alapítók hijját, kiket a közélet gondjai nem birtak eltávolítani, hanem egy nagyobb, és ellentállhatlanabb hatalom szakasztott ki örökre körünkől; de épen e nagy férfiakra és ügybuzgóságukra való megemlékezésnek kell bennünket buzdítani, serkenteni kitartó munkára azon intézet körül és érdekében, melyet ők alapítottak a nemzetnek a közmívelődés előmozdítására, s a mely ez idő szerint szent hagyományképen a mi sáfárkodó kezeinkre van bízva.

Midőn azért egyletünknek ez igény és zaj nélküli közgyűlését becses megjelenésükkel megtisztelt nem számos tagjait melegen üdvözlöm, mindnyájukat olybá tekintem, mint ez ügynek buzgó hiveit, mint olyanokat, a kik részint a halál által körünkől eltávolított, részint a tágabb munkakör megnyíltával hazánk jóléte és nemzetünk felvirágzása előmozdítása végett más mezőkre szétoszlott alapító, igazgató és részvényes tagok hitbizományosai, a kik lelkiismeretes buzgósággal örködnek a nemzeti közkinés felett, s midőn annak ez idő szerinti választmánya, valamint tisztviselői az intézet időközi kormányzásáról,

pénztárának kezeléséről szóló jelentéseit meghallgatván, részrehajlatlan ítéletet fognak mondani eljárásuk felett és egyszersmind szívesen utasítják böles tanácsaikkal.

Ezzel a m. e. k. gyűlését megnyitottnak nyilvánítom.

Nagy Péter,
másod elnök.

B) Titkári jelentés.

Tisztelt közgyűlés!

A hol komoly férfiak komoly munkára szövetkeznek, a megkezdett munka és a folytatott működés sikere kétségtelenül abban leli legszilárdabb biztosítékát, hogy a szövetkezettek mindenike ne csak arra nézve legyen kellően tájékozva, hogy magának a szövetségnek mi a voltaképpeni célja, és mi módon, minő eszközökkel kívánja e kitűzött célt elérni; hanem az iránt is legyen tökélyesen tisztában, hogy neki magának mi lesz a közös működésben munka- és hatásköre, hol a helye, miként és mennyiben kell tekintettel lennie a vele együtt működő többi tényezőkre, hogy saját működése ne a többieké hátráltatására és akadályoztatására, hanem az egésznek gyarapítására, ereje és hatása öregbítésére, sikerei biztosítására irányuljon és szolgáljon.

Mentől tökélyesebb ez az átértése a célnak, ez az önfutatos szabályozása az egyéni feladatnak, a mely a közmunkából osztályrészül jut az egyesnek; annál biztosabban lehet rá számítani, hogy távol marad minden kelleetlen surlódás, minden céltalan versengés; hiszen a hol meg van szabva a sorrend, kijelölve mindenki helye, ott nincs ok a tolakodásra, nem fél senki, hogy hivatlan megelőzi; de a mi mind ezeknél még sokkal természetesebb: a hol mindenki tudja, mikor, miként és mit kell cselekednie, ott nincs szükség se biztatásra, se hangos vezényszóra, dobbal vagy trombitával adott jelre. Zaj nélkül, esendesen de folytonosan és szorgalmasan halad a munka, és ez oly biztos ismertető, hogy a munkával járó zaj éppen visszás arányban állván a működők céljok és feladatok mivolta iránti tájékozottságával, ritkán fogunk csalódní, ha azt következtetjük, hogy a hol valamely működés nagy zajjal foly, ott a működők közt fejtelenség uralkodik.

Am a fejtelenség és tájékoztatlanág okozta zajtól lényegesen különbözik az a szabályszerű és rendszeres hangzás, a melynek célja nem csak jelezni a munkás életet, hanem az eleven munkásság credményeit ismertetni, a világnak bemutatni, az érdeklődők figyelmét ébreszteni és magára vonni, az ügynek pártolókat szerezni. De ez a hangzás nem zaj, ebben van

mérték és öszhang, sőt igen sok esetben az öszhangzó és ütemes hangzás magára is lehet elég eredmény.

A midőn ma a muzeum-egylet igazgató választmánya a huszonharmadik közgyűlésnek ad számot egy évi működéséről, örömmel és megelégedéssel állapítja meg azt a tényt, hogy működése a fennebbieken jelzett ismertető szerint ítélve minden tekintetben közeledik a tökélyhez. Az egyleti életből távol maradt minden oly éktelen zaj, a melyet csak esetlen öszszeütkezés, ok nélkül való surlódás, czéltalan versengés, idétlen vezénylés és parancsolgatás okoznak. Csendben folyt az öntudatos munka. De nem hiányoztak azok a jelenségek, a melyek az eleven munkásság életjelei, az egylet működése eredményei kellemő módon tudomására jutottak mindenkinek, a ki érdeklődött iránta, az egylet tagjai, mint ilyenek, igyekeztek megfelelni annak a feladatnak, a melyet az egylet zászlójára írott egyik czél, a tudomány-terjesztés, elejökbe tűzött.

Ily szabályos működés mellett az igazgató választmány tisztje, mint központi közegé, nagyon megkönnyebbült; úgy szólván nem volt más teendője, mint az egylet vagyona kezelését felügyelni, és a közgyűléstől nyert szabályszerű felhatalmazás és a megállapított költségvetés keretén belül utalványozgatni a szükséges költségeket, a melyeket a teendők egyes ágainak végrehajtása körül felmerült szükségletek igénybe vettek.

Az egylet vagyoni állására nézve meg fog győződni a t. közgyűlés az előterjesztendő zárszámadásból, hogy noha az igazgató választmány folytonosan abban igyekezett, hogy az egyleti tisztviselők méltányos ohajtásainak a lehető előzékenységgel eleget tegyen, még sem tévesztette el a bölcs takarékoság helyes határait, és ma az 1880-ik évi vagyonkezelés eredményeül jelentheti, hogy nem csak a költségvetésben előirányzott bevételek és kiadások rovatai mutatnak az év végén a reményletnél kedvezőbb eredményt, hanem alapvagyonunk is nem megvetendő gyarapodást mutat fel.

Tisztelt közgyűlés! Ha alapvagyonunk állománya iránt helyes képet akarunk magunknak alkotni, nem szabad megfejtekznünk létrejötté történelméről. 1857-ben volt, a mikor a felejtethetlen gróf Mikó Imre kibocsátotta volt lelkesítő és gyújtó első felszólítását, a melyben a hazafiakat felhívta adakozásra a már 184 $\frac{1}{2}$ -ben tervezett erdélyi muzeum létesítésére. A ki az akkori viszonyokat számba veszi, legott meg fog győződni róla, hogy az e felszólítás következtében megindult mozgalom kevésbé volt tudományos mint nemzeties és hazafias, és hogy a nagyszerű eredmény létesítésében a politikai tüntetés legalább is éppen oly hatalmas tényező volt, mint a muzeum-alapítás szük-

ségének érzete. Nem csak a ki könnyen tehetta, olyan is, a ki előre tudhatta, hogy áldozatába fog kerülni, sietett mentől tetemesebb özszeget aláírni a kibocsátott íveken, és ha a lelkese-
 dés hevében akadott olyan is, a ki abban a pillanatban, a mi-
 kor az aláírást tette, csak reménylette, hogy módja lesz a tett
 ígéretet beváltani, ha volt olyan, a ki az akkori felhevülésben
 pillanatra megfelejtkezett vagyoni állapota gyarló voltáról: ne-
 künk ma nem illik kiméletlen ítéletet mondanunk rájuk; még
 kevésbbé teheték azok, a kiknek 1859 végén és 1860 elején,
 miután az akkori idegen kormányvaló három évi folytonos
 küzdelem után végre megjött volt az engedély az egylet és a
 muzeum tényleges megalakítására, az a feladat jutott, hogy az
 ígérőket ígéreteik beváltására felszólítsák és tőlök a felajánlott
 adományokat beszédjék, hogy visszautasítsák olyanoknak a kö-
 telezvényeit, a kikről már akkor is lehetett tudni, hogy ígére-
 tők alapja nem egyéb, mint egy-egy vérmes remény, a mely
 igen könnyen meghiusulhat. Hiszen, ha lapozunk a választmány
 jegyzőkönyveiben és irattárában nem fognak hiányozni példák
 rá, hogy akadtak, a kik a muzeumnak felajánlottak oly vagyont,
 a melyről utóbb kiderült, hogy nem is volt az övék; kapott a
 muzeum alapítvány czímén oly felhajthatatlan követeléseket, a
 melyekről a jó hiszemű adományozó csak azt remélte, hogy tán
 a hazafias közzél érdeke rá fogja birni a vonakodó adóst a
 fizetésre; azokra a szomorú példákra nem is akarván hivatkoz-
 ni, a melyekben a kötelezvény aláírója a sors különböző esa-
 pásai következtében már akkor is vagyonbukott volt. Így tör-
 tént, hogy alapítványi kötelezvény alakjában és czímén számos
 oly irat gyült bé az egyleti pénztárba, a mely már a beadás
 pillanatában is merőben értéktelen volt, vagy legalább nagyon
 rövid idő múlva azzá vált. Mégis szerepeltek e kötelezvények
 mint alapítványok az egylet vagyon-kimutatásaiban; sőt miután
 ezek után még kamat czímén se lehetett bevenni semmit, egy
 évről-évre növekedő kamathátralék özszeget szerepelt számadá-
 sainkban minden lényeges alap nélkül. Nem egyszer merült fel
 a közgyűléseken indítvány arra, hogy e követeléseket per után
 valahára fel kell hajtani, vagy ha felhajthatatlanoknak bizo-
 nyulnak, véglegesen törölni. Ily értelmű szabatos határozat nem
 jött létre, mert a többség méltányos érzülete irtózott attól az
 eshetőségtől, hogy éppen a muzeum-egylet törvényes fellépése
 legyen az a döntő végesapás, a mely egészen romba dőlte egy
 hazafinak amugy is már dőledező vagyoni állapotát csak azért,
 mivel az illető egy nemes felhevülés pillanatában azt a meg-
 gondolatlanságot követte el, hogy kötelezvényt adott egy özs-
 zegről, a melylyel nem tartozott, és a melyet már most nem
 bir megfizetni.

Anynyi bizonyos, hogy az ily kötelezvényekbe foglalt összegeket valóságos vagyonnak komolyan nem lehetett tekinteni. Jövedelem utánuk nem volt, arra is kevés remény, hogy valaha magából a tőkéből jöjjön be valami. Így történt, hogy számadásaink és költségvetéseink tiszta volta szempontjából már évekkel ezelőtt külön rovatra irtuk, kétesek és veszendők czimén.

De még így is ott állottak a számadásban, és ha bajt nem okoztak is, de alkalmasok voltak mindenféle vélelmek ébresztésére. Egyébaránt is az ily tételek nem tiszta számadásba valóók. Ezért elhatározta a választmány, hogy valahára véglegesen tisztázza ez alapítványok kérdését, a mely végre valamenynyit bepereltette.

E beperlésnek az lett az eredménye, hogy az adósok egy része bírói ítélet következtében, egy része per közben létre jött békeegyezmény alapján fizetett, egy része még per alatt van; de bizony egy részéről bebizonyult, hogy merőben felhajthatatlan. Minthogy pedig ez alapítványok már ezelőtt is a kétesek rovására voltak átírva; azok, a melyeket mégis be lehetett hajtani, úgy tűnnek fel, mint a valóságos alaptőke új gyarapodásai, holott azok, a melyeket felhajtani nem lehet, azt a valóságos kamatozó tőkét nem csonkítják.

A mi nincs, azt számadásban vezetni többé nem lehet. Azokat az alapítványokat tehát, a melyekre semmikép számítani nem lehet, le kellett írni a számadásról. De azért a rólok szóló kötelezvények megvannak, őrizzük a pénztárban, de nem tekintjük tényleges vagyonnak.

A mult 1880. évben négy darab ily kétes alapítvány lett befizetve, még pedig kettő egy-egy erdélyi 100 ft. n. é. urbéri kötvénnyel, kettő egy-egy 100 forinttal készpénzben. Ezek a valósággal kamatozó tőkénket 410 frttal szaporították.

De mint egészen új alapítványt is nyertünk 400 o. é. frtot néhai özv. Botta Györgyné hagyományából, a mely készpénzben jött be.

E tőkeösszegeken kívül tetemes kamat- és részvényilleték-hátralék lett a lefolyt évben behajtva, és ennek köszönhetjük pénztárforgalmunk azt a kedvező eredményét, a mely lehetővé teszi, hogy a fennebbieken kívül még 1302 o. é. frtot esatoljunk a tőkéhez, és így kamatozó alaptőkénket 211,100 frtra szaporítsuk.

A muzeumi gyűjtemények gyarapítására megkívántató költségeket kényelmesen lehetett a folyó jövedelmekből fedezni, sőt a Janka-féle növénygyűjtemény árának második 1000 frtnyi részlete is kitelt.

Csak egy ága van az egyleti tevékenységnek, a melyre nagyon rá férne, ha többet áldoznánk rá. Ez az egyleti kiadványok előállítására. Az egylet irodalmi működése az újabb időben igen szép lendületet vett. Az orvos-természettudományi közlöny egyfelől, az erdélyi muzeum másfelől tisztességes terjedelemben és elég érdekes tartalommal jelennek meg, a mint az itt bemutatott példányokból látszik. De mind a kettőnek az a baja, hogy munkatársainak tiszteletdíjt nem tud juttatni, és mindkettőnek tartani kell tőle, hogy az ingyen munka forrása kiapad, kínálkozván jelenleg elég alkalom arra, hogy a tehetséges ember másutt jutalmazóan értékesíthesse irodalmi munkásságát.

Az egylet természettudományi szakosztálya ezért kérte is kiadványi átalányát tetemes szaporítását, és a választmány engedett is annyira e kérésnek, hogy a folyó év költségvetésében ez átalányt felebb emelte annyival, a mennyivel a rendelkezésre álló pénzről engedte.

A mi az igazgató választmány szoros értelemben vett ügykezelő tisztét illeti, ebben tartott a lefolyt 1880. évben 12 ülést, a melyek jegyzőkönyvei 141 határozatot tartalmaznak; e határozatokkal 142 ügydarab nyert ellátást.

Mint nevezetes mozzanatok e működésben kiemelendők azok az intézkedések, a melyeket a választmány a Janka-féle vásár által egyszerre nagyon megsaporított növénygyűjtemény mentől gyorsabb rendezése és lajstromozása, és másfelől a könyvtár szaklajstromainak elkészítése iránt tett. Mind a két esetben rendelkezésükre bocsátott az illető gyűjtemények őreinek ideiglenes segédeket megfelelő díjazás mellett.

A kir. tud. egyetem matematikai-természettudományi karára megtalálására lépéseket tett a választmány a nevezett tudománykar támogatásában a közoktatásügyi miniszter ur ő nagymltsgánál egy csillagdi és delejes észlelde felállítására iránt a kolozsvári kir. tud. egyetem mellett, a muzeum-egylet részéről anyagi támogatást is helyezvén kilátásba. Eredménye e lépésnek nem volt. A mit a muzeum fel tudott ajánlani aránylag csekély részlete lesz vala annak az összegnek, a melyet ily intézet felállítása és felszerelése megkövetelt volna; a miniszter ur pedig úgy vélekedett, hogy a kolozsvári egyetemnek sokkal sürgetőbb szükségei várnak még kielégítésre, mint ez észlelde, és hogy ennél fogva az erre való költség megszavazását nem sürgetheti a törvényhozásnál.

Ellenben nem volt szüksége a választmánynak igénybe venni azt a felhatalmazást, a melyet a t. közgyűlés a múlt évben megadott A miniszter ur ő nmlga megkezdette a vegytani

dolgozda építtetését a muzeum-kertben csupán a már létező szerződésben kikötött biztosítékok alapján, és nem kívánt új pótszerződést.

Dr. Herbich Ferencz ásványtani őrségéd 1880. augusztus 1-én ismét visszatért a maga állomására, és ismét hozzáfogott itteni teendőihez.

És már most átadhatnám a szót az egylet többi tisztviselőinek, hogy a magok részletes jelentéseivel egészítsék ki a választmány ez általános jelentését, ha nem volna még hátra egy szomorú, de szent kötelesség.

A temetőbe kell ellátogatnunk, hogy halottaink sirjain áldozzunk a kegyeletteljes emlékezés nemtőjének.

A lefolyt 1880. évben három hely ürült meg igazgató tagjaink sorában: gróf Mikes János, gróf Béli Ferencz, gróf Tholdalagi Victor költöztek el jobb létbe, alapító tagjaink közül Karvázy József hunyt el. Nem lehet itt feladatunk életrajzokat adni vagy dicsbeszégeket tartani felettök; bejegyezzük őket halottaink névsorába, és a mikor neveik eleibe oda tesszük a jelentős keresztet, hálával említjük fel azt a mit muzeumunkért tettek és áldoztak, és felsóhajtunk, mert hajh! a régiék fogynak, és újak nem lépnek helyökbe. Említsük meg még azt a nemes keblű hölgyet, a ki, míg élt, nem volt ugyan tagja egyletünknek, de hagyománya által kiváló helyet biztosított magának temetőnkben és emlékezetünkben; néhai Botta Györgynét értjük, a kinek alapítványát már fennebb volt szerencsénk említeni.

A midőn így végig pillantunk halottaink során, lehetetlen hogy épen ma eszünkbe ne jusson az a férfiú, a ki maga is válogatott bajnoka a tudománynak tán első indítványozója volt annak az erdélyi muzeumnak, a melynek létesülését nem engedte a gondviselés megérnie, de a melynek mégis alapját ő tette le, a mikor elhunyt előtt 1856-ban végrendeletileg nagy becsű és nagy könyv- és irattárát a leendő erdélyi muzeumnak hagyományozta, és ezzel az első lökést adta az ügynek, a mely talán még sokáig aludt volna, ha e könyvtár megmentése nem teszi oly sürgetővé a muzeum létesítését. Épen huszonötödik évit számláljuk most gróf Kemény József halálának, és a midőn itt e közgyűlésen ünnepélyesen említjük fel felejthetetlen nevét, egyszersem mind muzeumunk ugyszólván fogantatásának ünnepeljük meg huszonöt éves fordulóját.

Finály Henrik.

C) *Könyvtárnoki jelentés.*

Az erd. Muzem könyvtára, mely 1879. végén 39,457 kötetből állott, a mult 1880. év alatt intézetek, társulatok és magánosok adományából 1466, vétel útján 248, csere által 1, és így összesen 1715 kötettel szaporodott. Ezen gyarapodásból azonban leszámítandó lévén a czimtározás alkalmával a többszörös példányok közzé került 326 kötet, a valódi gyarapodás 1389 kötet tett, mely számot az 1879. évi létszámhoz adván könyvtárunk létszáma a mult 1880. év végén 40,746 kötetre emelkedett.

A mult évi tetemes gyarapodás legnagyobb és legbecsebb részét intézetünk halhatatlan emlékü elnöke gróf Mikó Imre örökösének köszönhetjük, kik a boldogult grófnak még életében nyilvánított akaratja értelmében, mely szerint könyvtárát a nagy-enyedi főiskolának, az ott már meglévő munkákat a sepsi-szentgyörgyi gymnasiumnak szánta, föntartván azonban az erdélyi muzeum részire azt a jogot, hogy könyvtárábót mind azt, a mi a muzeumi könyvtárban hiányzik s az intézet kitérőzt céljának megfelel, előlegesen kiválogathassa, a hátrahagyott könyvtárt általam czimtároztatták s az említett intézetek közt felosztották, és a könyvrárunk részére kiválasztott 1125 kötetet, a mult december havában intézetünknek által adták. Ezen becses hagyaték, melyben néhány igen szép nyomdai zsengett, hazánkra vonatkozó számos ritka régi munkát, a hazai újabb kori tudományos és politikai irodalom termékeinek s régiebb és újabb folyóiratainak hiányos példányainak kiegészítésére igen sokat nyertünk, könyvtárunknak nem annyira a mennyiséget mint a tudományos értéket tekintve valóban tekintélyes gyarapodására szolgált. E könyvek egyes darabjai, melyek a hagyományozó gróf ezimerét viselik, a késő kor előtt is főn fogják tartani intézetünk megalkotójának s legbuzgóbb első elnökének dicső emlékezetét.

Az adományok közül ki kell még emelnem az erdélyi egyháztörténelemre nézve nagy fontosságú s még nagyobb ritkaságú két nyomtatványt, melyeket Filep Elek tagtársunk volt szives könyvtárunknak ajándékozni. Ezek egyike az erdélyi szász egyházak 1561-iki hitvallása (Brevis confessio de sacra coena Domini ecclesiarum saxonicarum et coniunctarum in Transsylvania A. 1561. Coronae. 1563.), másika a Heltai Gáspár által kiadott gyulafejevári hitvita leírása (Disputatio in causa sacrosanctae trinitatis. Claudiopoli. 1568), mely ritka munkák annyi erdélyi főúri család könyveit egyesítő könyvtárunkban mind eddig hiányoztak.

Régi magyar könyvgyűjteményünk a mult évben a gróf Mikó Imre hagyatékából Pesti Gábor Bécsben 1538-ban nyo-

matott hat nyelvű szótárával, melynek eddig hazánkban csak egy ép példánya volt ismeretes a kalocsai érseki könyvtárban, továbbá dr. Kolozsvári Sándor egyetemi tanár adományából 1 és vétel útján 2 kötet XVII. századi magyar nyomtatvánnyal gyarapodott.

Kézirattárunk az egyesek által ajándékozott 2 kötet kéziraton és egy XVI. századi eredeti oklevelen kívül a gr. Mikó Imre könyvtárából két láda kézirattal növekedett. Ezen kéziratok legbecsesebb részét az Alvinczi Péter által öszszcirt néhány kötet s az Aranka féle gyűjtemény teszi, melyet a boldogult gróf megvásárolt s melyből számos válogatott eredeti oklevelet még életében kézirattárunknak ajándékozott. Ezen kéziratokat és okleveleket a nyári hónapokban szándékozom rendezni és külön szekrényben felállítani.

A könyvtár gyarapítására szánt 2000 forint fölhasználásában intézetünk föladata volt irányadó, és így ezen összeg mint eddig úgy most is a hazai s hazánkra vonatkozó régibb és újabb irodalom becsesebb termékeinek megszerzésére, a hiányos munkák és folyóiratok lehető pótlására, s a természetiek tárai s a régiség- és éremtár kézi könyvtáraiba szükséges segédkönyvek bevásárlására fordítottat.

A könyvköttetésre szánt 1000 forinttal a mult évben is tetemes előhaladás történt a cél felé, hogy könyveink célirányos, tartós és csinos kötést nyerjenek és így a könyvtár külső dísze is emelkedjék. A kötetlenül vagy rongált kötésben könyvtárunkba került könyvek nagy száma azonban ezen kiadási tétel föntartását még több éven át szükségessé fogja tenni.

Olvasó termünk, melynek részére intézetünk költségé: 22 tudományos folyóirat, intézetek, társulatok és szerkesztőségek szivességéből pedig 32 politikai, tudományos és szépirodalmi folyóirat és lap járt, az egyetemi nyári szünidőt kivéve, mikor a látogatóknak hetenként 2 nap egy-egy óráig volt nyitva, az egyetemi könyvtárral együtt naponként 5 órán át állott a közönség használatára. Olvasóink száma, tulnyomó nagy részben az egyetemi polgárságból, naponként átlag véve 50 körül állott; azon egyetemi hallgatók száma, kik lezke könyveik letétele mellett használatra házhoz vittek ki könyveket, a mult évben 237-re ment, és így a könyvtári forgalom ez évben is emelkedést mutatott. Az olvasó terem a naponkénti látogatók számára elégséges ugyan, de mind inkább érezhető egy külön olvasó szoba szüksége, hol a muzeum és egyetem költségén beszerzett s folyvást szaporodó tudományos folyóiratok és szaklapok külön tartatnának, s hol azokat az illető szaktanárok és tanári pályára készülő jelöltek kényelmesen használhainák. S bátor vagyok reményleni, hogy az ezen ügyben az egyetem részéről a nagy-

méltóságú miniszteriumhoz teendő fölterjesztés nem marad eredménytelenül, és így ezen folyóiratok kezelése s használhatása tetemesen meg lesz könnyítve.

A vétel és adományok útján gyűlt újabb gyarapodás, a gróf Mikó-könyvtárból nyert könyvek egy kis részének kivételével, melyek czimtározása még néhány heti munkát kíván, az alapezintárba föl van véve s a könyvtárba be van igtatva. A szakezintárak szerkesztésének munkája is, melyre, minthogy a könyvtár aránylag csekély személyzete a könyvtári forgalommal s a rendes napi teendőkkel egészen el van foglalva, az igazgató választmány egy ideiglenes napidijas segéderő föl vételét engedélyezte, a megállapított tervet szerint a mult november havában megkezdődött. Azonban sajnálattal kell jelentenem, hogy Bányai Lajos, ki jeles készütséggel s igazi munkakadtvvel fogott e nehéz munkához, s ki szorgalmának és ügyességének egy pár hónap alatt meggyőző bizonyosságát adta, a közelebbi február havában mind inkább súlyosodó betegeskedése miatt orvosi tanácsra Kolozsvárról távozni és így e munkával föl hagyni kénytelenített. Ohajtanám, hogy minél előbb találkoznék utóda, ki a megkezdett munka sikeres folytatására és bevégzésére hivatást érezve magát a könyvtártszti hivatalra kiképezni törekednék. Részemről teljes igyekezettel azon leszek, hogy ezen üres maradt helyre minél képzetebb erőt nyerhessünk, és így könyvtárunk szakcatalogusai a szakemberek használatára minél előbb elküszülhessenek.

Esabó Károly.

D) Régiség- és éremtárnoki jelentés.

Tisztelt közgyűlés!

Régiség- és éremtárunk a lefolyt 1880 évben aránylag nagyon keveset szaporodott; mindössze 18 tételben, a melyből három vásárlás, nyertünk 19 db. régészeti és műtárgyat, 11 db. arany, 18 ezüst és 9 réz és bronz pénz. E tárgyak közül a régészeti és műtárgyak valóságos szaporodások, az érmek közül 9 a felesék és haszonvehetetlenek közé jutott.

Az említett számba azonban nincs bele foglalva az egyik vásárlás tárgya, a nyiresi ezüst lelet, a melyet a bánffy-hunyadi kir. járásbiróság hazafias közbenjárása útján sikerült 100 o. é. frton megvásárolni. Allott pedig e lelet egy női magyar váll felszereléséből; u. m. egy a közepébe foglalt tojásdad hegyjegeczel és ráillesztett sodrony fonatu diszitással ékes háromszögű lemezből, és hasonló sodrony fonattal diszített hat darab ezüst csövecskeből a vállfűző keresztül huzására, két nagy boglárból és 7 db. részint ép részint csonka bogláros túból, és végre nagy mennyiségű apró ezüst pénzből, a mely utóbbi

kivétel nélkül mind a Bethlen Gábor féle nagyobb és kisebb garasaiból állván, tanuságot tesz róla, hogy e »kincset« Bethlen Gábor uralkodásának vége felé vagy röktön halála után 1627 és 1630 közt rejtették el, holott az egyes darabok munkája némelyiknél még a 16-ik százra vall. A talált pénzek különben nagyon rosz ezüstből valók és kopottak, és egynehány darabot kivéve, a melyet a lelet korának bebizonyítása czéljából megtartunk, csupán mint anyag lesznek értékesítendőek.

A fennebbi számokba bele foglalt tárgyak közt kiváló említést érdemelnek a kolovsvári »Filléresen« egy szarvas marha által véletlenül felturt 10 db. bronz tárgy, a melyet az Andrásofszky testvérek ajándékoztak a muzeumnak, és néhány gróf Batthyány Lajos 1848-ki miniszterelnök életnagyságu mellszobra, egy bronzszinre festett főszöntvény, a melyet gr. Bánffy György ajándékából birunk.

Az ermek közt első helyen említem azt a szép bronz jutalom-érmet, a melyet az 1878-ki párisi világtárlat juryje muzeumunknak ítelt a kiállított föld- és őslénytani tárgyakért, továbbá 11 darab római császári aranypénzt, a melyet megvásároltunk, és a melyek arany példányokban különben nagyon szegény római gyűjteményünket egynehány kiválóan szép és ritka darabokkal gazdagíták meg.

Mielőtt jelentésemet végzem, kötelességem a T. Közgyűlés figyelmét egy körülményre felhívni, a mely már most egy elodázhatlan teendőt ró rám; értem a régiségtár leiró lajstromának az n. u. catalogue raisonné elkészítését.

Már a mult közgyűlés elcibe terjesztett jelentése a felügyelő bizottságnak említést tett róla, hogy ily sorjegyzék még nem létezik, és hogy készítettéséről gondoskodni kell. A dologban van azonban egy nagy nehézség. Eltekintve t. i. egy ily catalogue raisonné tudományos czéljától, egyleti és kezelési czélja főleg az, hogy a gyűjteményben levő tárgyak és darabok ne csak az elveszés, hanem az elcserélés veszélye ellen is biztosítva legyenek. Részletes és pontos leírás, nagy becsű tárgyaknál még eshetőleg lefényképeztetés lehet egyedül kellő biztosíték a jelzett veszély ellen, a mely természetszerűen csak is ilyeneknél forog fenn. Am régészeti gyűjteményekben, ha különösen a vidékieket vesszük szemügyre, sokkal nagyobb számmal vannak oly apró tárgyak, a melyeknél e veszély már csak azért sem foroghat fenn, mivel egy ilyen darab magában, mondhatni, merőben értéktelen, s csak ott ér valamit, a hol tömegesen gyűlt hasonló tárgyak sorozatának egyik tagja. Az ily tárgyaknak még az a baja is van, hogy nincs mit leírni rajta, a fényképezést pedig nem érdemlik meg; mégis ügyelni kell,

hogy megmaradjanak. Erre nézve eddigelé csak egy czélszerű és gyakorlatias biztosító módot tudok, t. i. az illető tárgyaknak felsodronyozása erős mappatáblákra, a hol aztán az üres hely azonnal elárulja a hiányt, a lyukasztások nem találása a cserét. Világos e szerint, hogy a lajstromozást meg kell, hogy előzze e munka megtétele, és ebben már sok is történt, de még sok van hátra, és a baj az, hogy eddig még nem sikerült éppen e mechanikus munkára alkalmas segédet kapnom. Így lassan haladhatunk csak. Anynyira még is eljutottam, hogy az őskori osztályban e munka már csaknem be van végezve, és így ez osztályban már e folyó év nyarán megkezdődhetik a lajstromozás maga is, a mely mellett már most párhuzamosan kell folynia a római osztály s azután a közép- és ujkori osztály táblákra erősítésének. Rendkívüli költségeket e munkák nem fognak igénybe venni; még az esetben is, ha egy segéderő beállítása válnék szükségessé, a költség ki fog telni a költségvetésileg kivetett átalányból.

Finály H.

E) Pénztár-vizsgálóbizottság jelentése.

Tisztelt közgyűlés!

Alóírtak mint a Muzzeum-egyletnek mult évben tartott közgyűlése által az 1880-dik évi számadások felülvizsgálására meghívottak tisztelettel jelentjük: hogy a folyó évi márczius 21-én megjelenvén az egyleti pénztár helyiségébe, a pénztári könyveket, s az azokhoz tartozó bizonyítékokat vizsgálat alá vettük, melyekből meggyőződünk, hogy az egyletnek számadásai tisztán, rendesen vezetettek, az egyleti választmány által megvizsgáltattak és aláírtak. Melyeknek alapján az egyleti pénztárnok urat az 1880-ki számadások terhe alól — a szokott fentartandók mellett — felmentendőnek ajánljuk.

Végül kijelentjük azt is: hogy a számadások felülvizsgálata alkalmával meggyőződést szerztünk arról is, hogy az egylet azon alapítványai közül, melyekről az illetők csak magán kötelezvényt adtak volt, de nem fizettek s a beperlés következtében az ügyvéd által is felvehetetlenek jelentettek, a választmány az 1879-ki számadásba 200 frt., az 1880-iki számadásban 1300 frtról szóló értéket alaposan törölt, s azt jó remény fejében a pénztárba elkülönítette a tényleges vagyont képezők sorából.

Kolozsvárt, 1880. márcz. 21.

Kösvary László, s. k.

Csulak Dániel s. k.

F) Levél-, érem- és régiségtár vizsgálóbizottság jelentése.

Tisztelt közgyűlés!

Méltóztatván a t. közgyűlés alóírtakat a levél-, érem- és régiségtárak megvizsgálására kiküldeni, sictünk tisztelettel jelen-

teni, miszerint megvizsgáltuk a levéltárt s úgy találtuk, hogy a 142. szám alatt tárgyalt ügyekre vonatkozó okmányok jó rendben mind meg vannak; a beadványi és tárgyalási jegyzőkönyvek jól, pontosan vezetettek.

Az éremtárt a t. ör. használatára kezénél levő katalogus szerint számbavettük, úgy találtuk, hogy a tárgyak tisztán jó rendben, mint a múlt évi vizsgálat alkalmával, meg vannak.

Szükségesnek tartjuk azonban, hogy ellenőrzés és nyilvántartás okáért legalább ez a kézi katalogus lemásoltassék a választmány számára s a koronkenti gyarapodások mind a két katalogusba bévezetessenek, hogy a számbavétel telyesen biztos lehessen.

A régiségtár számára az 1880. évben gyűlt darabok nagyobb része még nem lévén elhelyezve, a régiségtár mondhatni telyesen abban az állapotban van, melyben a megelőző évi vizsgálat alkalmával volt; most is tisztán rendben van tartva.

A gyűjteményt azonban nem vettük számba, mivel e végre semmi jegyzék vagy leltár nem állott rendelkezésünkre. Éppen ezért mulhatatlanul szükségesnek tartjuk, hogy egyletünk e gyűjteményéről egy rendes katalogus készítettessék, habár az költséggel jár is. Addig is a nyilvántartás és számbavétel eszközölhetéséért egy szekrény- és szám szerinti leltár készítettessék; hogy egyletünk tudja, mit bir, a vizsgálatra kiküldendő biztosak tudják, mit vegyenek számba.

Melegen ajánljuk azért a t. közgyűlésnek méltóztassék intézkedni, hogy a jelzettük katalogusak és leltár, habár pénz-áldozattal s még felveendő erők által is minél előbb megkészüljenek. Telyes tisztelettel maradván a t. közgyűlésnek.

Kolozsvártt, 1881. márczius 25. alázatos szolgálai:

Iacozói Sámuel s. k.

Dr. Jenei Victor s. k.

Kovácsi Antal s. k.

Az erdélyi muzeum-egylet gyűjteményei részére 1881. február havában beküldött adományok jegyzéke.

I. Könyvek: Békés várm. régészeti társulattól, Évkönyve. 6-dik köt. B.-Gyula. 1880. — Szent-katolnai Bakk Endrétől, az 184⁹/₉-diki szabadságharcz alatti események Vizaknán. Budapest 1880. — Bónis Istvántól, a közigazgatási törvények gyűjteménye. 1 fizet. Kolozsvár 1881. — Hegedűs Istvántól, a költő leánya. Drámai költemény Kolozsvár 1881. — Filtsch szebeni nyomdájától, Theater-Bibliothek. 3. 4. Heft. Hermannstadt. (1881). — Stein János nyomdájától 5 db. nyomtatvány. — Gött János és fia brassói nyomdájától 2 nyomtatv. — Lázár Ádámól Cseke József Scythia esmérete 1819. (kézirat).

— **Szerkesztői posta.** H. K. Doboka. Hogy a kérdéses lajstromok még nem jelentek meg, annak a következése, hogy mint nyomtatványokat a könyvtárba helyeztük, azt vélvén, hogy nem közölni valók. Közelebről helyrehozzuk a mulasztást. — T. Munkatársainkkal tudatni kívánjuk, hogy ezentul minden lapnyi dolgozatért **1 frt.** tiszteletdíjjal szolgálunk.

Nyom. Stein J. erd. muz.-egyl. könyvtárus az ev. ref. főtan. betűvel.